

Volba cesty

V pozdní noci sedmého dne Stvoření už bohové netvoří. Dary přírody, Země dohasínají. Co však člověku nejvíce chybí, toho si vůbec nevšimne. Myslí na vnější nebezpečí, na nedostatek energie a surovin, na poškození životního prostředí a problémy růstu hospodářství, na nebezpečí plynoucí z neřešených otázek atomové energie a pesticidů a tak dále. Na to všechno může Země, lidstvo zahynout, ale za těmito jevy leží skrytý hlubší, základnější nedostatek: vyhasínání velkých intuicí, které kdysi člověku - zčásti nevědomě - umožňovaly orientovat se v jeho postavení ve vesmíru. Optimální definitivní zařízení individuálního a státního života lidstva, společnosti, hospodářství, něco na způsob všeobecné regulace výroby a spotřeby - to není to, co nám dnes chybí; takové „definitivní“ zařízení by se v krátké době stalo samotným peklem, neboť člověk je člověkem jen tehdy, pokud se může měnit. Tato změna - v dobrém smyslu - se dnes už neděje „sama od sebe“, musí ji provést sám člověk. K tomu však potřebuje intuice - a ty mu chybějí.* Především ony jsou tím, co chybí a z tohoto nedostatku pocházejí všechna ostatní ohrožení lidské existence. Všechny „okolnosti“ jsou totiž přece tvořeny z lidského vědomí. Kdyby dnes nějaký dobrý čaroděj odstranil všechny následky znečištění životního prostředí - zítra začnou znova.

Mnoho lidí pociťuje, že všední vědomí nestačí k dopátrání se *smyslu* života a je stále zřetelnější, že toto všední vědomí na lidské poměry nestačí. V omezenosti tohoto účelového vědomí už nevíme, *kdo* je člověk. Proto mnozí lidé hledají cesty ke zkušenostem, které vedou nad běžné

* V originálu je *institute*, ale ze souvislosti je zřejmé, že jde o intuice. Pozn. překl.

&

schopnosti prožívání. Nabízejí se k tomu metody v širokém spektru, a tu se dostavuje otázka: Jak si může člověk z této přebohaté nabídky vybrat to své?

1. Proměna struktury vědomí

Horní a dolní člověk

Ve všech dobách až dosud bylo lidstvo *vedeno* ve svém dalším vývoji, ve vytváření svého poznání a v morálce; bylo vedeno na cestě k uskutečnění smyslu svého bytí. V předkřesťanské době byl základem tohoto vedení tehdy platný obraz lidské konstituce, rozdělené na dvě části: *zformovaný* dolní člověk - trojice z fyzického těla, životního těla a těla pocitovosti, a *nezformovaný* horní člověk - Maňas, Bud- dhi, Atma, odpovídající bytostem utvořených těl, ale bez jejich samostatnosti, a vložen do bytosti nadlidských inteligencí. Dalo by se říci, že nezformovaný horní člověk byl vnímán jako část těchto inteligencí. - Ostatně ani dnes člověk neví, proč pociťuje něco jako logické nebo jako evidentní, jen to již neodvozuje od inteligencí. - Horní částí člověka byl míněn vlastně poznávající a morálně zodpovědný člověk. Tam, kde se horní a dolní trojice navzájem pronikaly, vznikla prostřední, sedmá část člověka, bytost jeho ega. Zároveň s tím vznikl v jeho konstituci nepořádek, neboť vzájemné proniknutí se událo - podle všech mytologií a prvotních vzpomínek různých národů a ras na Zemi - pod vlivem sil bytostí člověku nepřátelských, jako „pád do hříchu“, pád do „rozdělení“.

Předkřesťanské metody

Poznávající - nikoli poznávající v dnešním smyslu, poněvadž dnes si člověk již své poznání uvědomuje - a morální bytost člověka byla nepravdělným sedmým článkem narušena. Cílem všech cest školení, které měly vést člověka k

uskutečnění, bylo především utlumit rušivý článek v jeho činnosti, vyřadit ho, aby se horní bytost, ještě odpovídající původnímu řádu, a dolní bytost mohly do sebe zapojit bez nepravidelností. Vyřazením ega se uvolní články dolního člověka a hornímu tak usnadní proniknutí.

Za tímto účelem lidé používali duchovní, duševní a tělesné zážitky silně vyzdvižené ze všedního života. Duchovní metody se dají označit jako meditace; při duševních hrály podstatnou úlohu především úzkost, strach a ořes; tělesné zážitky byly vyvolávány půstem, bolestmi, dietou a také užíváním jistých substancí. Tyto duševní a tělesné zážitky se však nedají srovnávat s dnešními - byly to zároveň duchovní nebo duševně-duchovní *zkušenosti*. Např. dechová cvičení byla legitimní proto, že znamenala duchovně-duševní prožívání, nepředstavovala jen tělesně-mechanická opatření. Staří vůdcové lidstva věděli, že skrze jednostranné ovlivňování vědomí zdola, tzn. nositelem vědomí, aparát, se dá sice změnit *stav* vědomí, že se však nemají měnit *schopnosti* vědomí v kladném smyslu, poněvadž k tomu musí být zapojen do cvičení také vlastní subjekt, člověk, kterého lze *oslovit* a který se musí změnit. Toto vědění není dnes vůbec samozřejmé. Také různé tělesné pozice jako součásti cvičení měly odpovídající význam pro duchovně-duševní prožívání.

Vývoj vědomí proběhl v člověku skrze jeho myšlení, cítění a chtění natolik, že v dřívějších vývojových etapách - na rozdíl od dnešního stavu - byly cítění a chtění také poznávajícími a nejen sebeprožívajícími oblastmi. Posledním dozníváním těchto duševních sil je víra prvotních křesťanů.

Mantry ze slov, hlásek a slabik apelovaly kdysi také na poznávající cítění a chtění, nebo jen na ně, díky čemuž mohl člověk ještě skrze jazyky, vyjadřující se slovy, svým cítěním „porozumět“ zpočátku improvizovanému hláskovému prajazyku.®

Ukazuje se, že předkřesťanské metody doporučené a používané vyvolenými ve službě lidstva, byly účinné. Dnes

(

disponuje každý normální člověk schopnostmi, které byly tehdy vyhrazeny jen pro vyvolené. Každý se dnes může učit psát a počítat, už školní děti rozumí kupř. Pythagorově větě a každý západní člověk dokáže mluvit o vědomí, svědomí a zákonech myšlení, což dříve mohli jen lidé jako Buddha nebo Herakleitos. To je pokrok, ovšem těžce vykoupený, vykoupený vývojem do kalijugy, temného věku, který tradiční vedení lidstva předvíдалo.

Důsledky uplatňování starých meditačních metod

Jestliže se poznávací a sebepoznávací charakter citění a chtění ztratil a ztrácí-li svůj duševně-duchovně zachytitelný význam také soustavy tělesných cvičení, pak člověku pro vývoj vědomí zbývá jako oblast cvičení jen myšlení, představování si něčeho a vnímání. Zbývající duševní funkce člověk nedokáže svou vůlí ovládat a může je proto zahrnout do svých cvičení vědomí jen zprostředkovaně skrze myšlení, představování si a vnímání.

Vědomí dnešního člověka je sebeuvědoměním myslícího člověka, vědomí dřívějšího člověka bylo citivým vědomím bohů. Modernímu člověku vysvětluje jeho myšlení všechny věci - jeho duševní podstatu, jeho představy, jeho vnímání sebe sama. Proto je myšlení přirozeným výchozím bodem cesty cvičení pro člověka současnosti. Lidská

duševní struktura se změnila, a to právě působením někdejších výchovných metod. Největší změna se projevuje v tom, že člověk je schopen ve svém *všednodenním vědomí* zachytit myšlenky o jevech ve vědomí a o samotném vědomí, což byli dříve schopni jen vyvolení a také oni jen ve *vyšších stavech vědomí*. Tato schopnost je znamením toho, že je přinejmenším potenciálně přítomen vyšší člověk jako zdroj intuice. Tato skutečnost se v křesťanství nazývá „vtělení Logu“.* S tím souvisí schopnost říci „já“, což je schopnost, která až dodnes na Dálném východě všeobecně neexistuje.

Z této strukturální změny vědomí, která přirozeně pro staré meditační metody nebyla k dispozici, vyvstávají pro dnešního člověka dva důsledky. Díky utlumení nebo vyřazení všedního já je dnes, na rozdíl od dřívějších poměrů, utlumen nebo odstraněn také horní člověk. „Přirozená gravitace“ duše přitom nezvedá vědomí vzhůru, ale stahuje je dolů směrem k archaickému vědomí. Ale zatímco kdysi ve formě vědomí, přiměřené době, působily inspirující inteligence, dnes se takto vytvořeného archaického vědomí zmocňují jen ničivé síly. Člověku přátelské bytosti se stáhly zpět, aby ponechaly volný prostor lidské samostatnosti. Působí jen v horním člověku, který se však nyní prostřednictvím době nepřiměřené metodě odděluje od duševní podstaty cvičícího.

Z toho plyne, že překonání všednodenního vědomí - překonání „tohoto světa“ - se nesmí uskutečňovat vyřazením všednodenního já, ale jeho *proměnou*. Ano, toto já se musí posílit natolik, aby se mohlo *vzdát sebe sama*, aby dosáhlo kontinuity vědomí. Jak lze dospět k takovému posílení, to ukážeme v následujícím popisu moderní cesty školení.

Dříve se mohl člověk soustředit na něco, co si nemohl myslet a také myslet nepotřeboval, poněvadž měl k takovým „obsahům“ ještě jiné přístupy vědomí. Pro dnešního člověka, který má autonomní schopnost poznání jen v myšlení (ani vnímání nefunguje bez myšlení), je soustředění

* V českém znění NZ je „Slovo se stalo tělem“. Pozn. překl.

*

se na něco nemyslitelného protimluv a působí - podobně jako paradoxní výroky, které jsou zčásti i vědecky zastávány, kupř. „já nejsem“, „mozek myslí“ atd. - zkázo- nosně a ničivě na schopnost myslet.

Z vylíčených důsledků změny lidské duševní struktury lze odvodit, proč staré metody nevedou k „transcendenci“ a ani nejsou meditacemi ve starém smyslu.

2. Moderní cesta školení

Pravidla cesty

Pravidla pro utváření školení vědomí, která lze snadno pochopit a která platí v každé fázi vývoje lidstva.

1. Školení navazuje na momentálně nejjasnější bod vědomí, v němž člověk žije nejvědoměji, a cvičení směřují odtud ve zkušenostech vědomí kontinuálně, bez přerušení ke stále výraznější jasnosti vědomí.

2. Každé dobře míněné školení vědomí je *naukou*, týká se tedy oslovitelného subjektu v člověku, toho, kdo v něm mluví, a právě tomuto mluvícímu jako takovému se usiluje dopomoci k vědomí.

3. Každý krok na cestě školení se děje *soustředěně*, tj. jednoznačným obrácením momentálně nejjasnějších sil vědomí na téma nebo na duševní gesto cvičení.

4. Za celou cestu školení je někdo odpovědný. Dnes je to sám žák, dříve to byl osobní učitel.

V dřívějších dobách bylo tehdy teprve počáteční vědomí sebe nahrazeno bezpodmínečnou důvěrou k učiteli: jeho duševně-duchovním vyzařováním byla především nauka a jí ze strany žáka odpovídalo napodobování jeho slov, gest, jeho mlčení. Bylo to napodobování, které neod- poslouchávalo to, co je vnější, ale podobně jako dítě, které se učí mluvit, odposlouchávalo jádro, pramen, z něhož pocházejí slova, gesta a mlčení mistra.

Odpovědnost za cestu

Dnes musí cvičící člověk veškerou odpovědnost za svou cestu vzít na sebe. Může totiž nazvat sám sebe myslícím člověkem, a to znamená, že si sám volí svou cestu, své metody, i tehdy, když pocházejí od osobního učitele, nebo od toho, kdo se svěřuje čtenáři svými spisy. Pro svého učitele se vždy rozhoduje člověk sám. Dříve byl za cestu zodpovědný učitel, dokonce i vztah učitele a žáka určoval převážně on.

Skutečnost, že dnes musí nést odpovědnost sám žák, vyžaduje, aby cesta a její jednotlivé kroky, byly pro něj *předem* průhledné, srozumitelné, aspoň natolik, aby dříve než vstoupí na cestu mohl předvídat působení jednotlivých kroků. V dřívějších dobách to byl nesplnitelný požadavek. Ten totiž vyžaduje, aby žák měl převážně správnou představu o duchovní, duševní a tělesné struktuře člověka a především z vlastního pozorování znal i život v poznávání. K tomu jsou ovšem nutné schopnosti dnešního člověka a nějaký čas studia, s nímž pak zmíněný úkol v poznávání zvládne pomocí nových, intuitivně utvořených pojmů, které se od běžných pojmů kvalitativně liší.

Souvislost cvičení s myslícím vědomím

Poněvadž současný člověk na rozdíl od archaického nemá jiné *jasné* vědomí než vědomí myšlení, musí každé cvičení souviset s myslícím vědomím. Myslíci vědomí nesmí být obcházeno, jinak se nejjasnější funkce lidského vědomí za-

nedbá a zůstane nezměněna. Proto současnému člověku nelze *zpočátku* dávat žádné přímé dechové cvičení, žádnou myšlením nepochopitelnou mantru, žádnou hláskovou meditaci. Taková cvičení smí být dána teprve poté, co si člověk během předběžného, úvodního vývoje vědomí, získá pro ně novou vnímavost, světlo vědomí.

Cvičící nejprve nedokáže jasně promýšlet nic jiného, než pojmy předmětů denní potřeby vytvořených člověkem. Na základě takových pojmů a představ se člověk naučí soustředěnému, nesobeckému myšlení.^{<3>} Jestli se mu to do jisté míry podaří, může začít cvičit myšlenkovou meditaci, tj. myslet *beze slov* věty a obsahy, které nemají vztah ke světu smyslového vnímání. Bezprostředně pochopitelný smysl meditačních vět je zachytitelný pro rozumové myšlení jako výchozí bod, jejich vlastní smysl je však nevyčerpatelný a přístupný jen meditačnímu gestu.

Podstata „ponoření“ do meditačního textu, nebo „spochinutí“ na něm, se dá přibližně popsat jako „*bezslavné myšlení*“. Také smysluplná věta, nesoucí nový smysl, vzniká v člověku nejprve *beze slov*, význam smyslu ožívá *bezprostředně* před vtělením do slov, načež je pojat do slov, formulován. V meditaci se usiluje o „intuitivní“ zachycení smyslu před slovy, nad slovy, a o „setrvávání“ v intuitivním prožívání a o prožívání ve zkušenosti.

Po procvičení myšlenkové meditace se lze pustit do meditace představy a obrazu, později se pak lze pustit do meditace vnímání, a to nad přírodninami, o jejichž „smyslu“ všednodenní vědomí nedokáže myslet. Pro meditace vnímání musí cvičící už do jisté míry ovládat gesta meditace myšlení a představ.^{<4>}

Cílem cvičení vědomí je překonat zrcadlené vědomí všedního dne a vědomě prodlévat ve sféře živoucího světla vědomí, v „životě“. Zatímco dříve se sledoval tento cíl vyloučením tehdy ještě slabého všednodenního myšlení, dnes jde o to, abychom všední myšlení orientovali podle jeho pramenů a vedli ho k nim. Výsledkem předcházejících

vývojových stupňů je, že tyto prameny leží v oblasti působení všedního myšlení. To se projevuje tím, že dnešní člověk je schopen myslet a mluvit o svých jevech ve vědomí. Možnost překonání všedního vědomí byla kdysi dána tím, že člověk měl jiné schopnosti vědomí, kupř. poznávající cítění, na něž mohlo školení navázat, i když všední myšlení bylo utlumeno.

Vedle přímých cvičení k vývoji vyššího vědomí existovala ve všech dobách i jiná cvičení s cílem rozpustit zvyklosti ve vědomí, mechanismy vědomí a „duševní formy“. Pomáhala člověku s uvědoměním provádět gesta vědomí a života, která byla jinak vykonávána nerozvázně, zvykově nebo instinktivně. Z takového druhu cvičení sestává kupř. Buddhova „Osmidílná stezka“ (viz Dodatek). Mohou se stále ještě cvičit téměř beze změny obsahu, jen by měla být metodicky přizpůsobena dnešnímu člověku: správná řeč, správný úsudek, správné mínění atd.*

Pro dnešní cestu školení je tedy charakteristické, že cvičení vždy začínají ve všedním vědomí. Toto vědomí chápe, co budeme dělat, a tato průhlednost se v jednotlivých krocích cvičení nikdy neztrácí. Zajišťuje to kontinuitu v průběhu cesty školení a tím i kontinuitu orientace.

3. Cíl cesty školení

Lidská bytost se buduje seshora: dolní člověk zcela slouží tomu, aby v něm poznávající, tvůrčí, horní člověk jednou našel svůj pozemský dům, nástroj a prostředek k vyjádření. Tím je člověk bytostí světla, bytostí Slova. Člověk je tu proto, aby se do něj mohlo vtělit Slovo, aby Slovo mohlo skrze něj mluvit. To věděli ve starých školách lidstva, které o člověku smýšlely přátelsky, a proto jejich nauky oslovovaly člověka jako budoucí, jako potenciální subjekt - jako bytost Já. Zna-

* G. Kuhlewind, *Od normálního ke zdravému vědomí*, Fabula 2009, pozn. vyd.

menaly skutečně *nauku* pro toho, jenž skrze ni byl - a snad ještě bude - vychováván ponenáhlu ke *Kdo* a ke *Slovu*. Neboť individuální člověk je nakonec jeden jediný *výrok*, jedno slovo, jedna velká intuice. Nauky mluvily - a mluví - k němu a lze ho jimi *oslovit*. Pokud tyto nauky sloužily člověku, byl v nich kultivován charakter slova, charakter světla, a byl veden k funkčnosti, k působení, aby člověk měl slovo, tj. vnímal slovo a sám se jednou pozvedl k tvůrčímu slovu, poznal pravdu a stal se bytostí darující milost.®

Nemoc vědomí

Cvičení proto musela začít u nejvyšší, nejsvětější funkce vědomí a odtud utvářet, uzdravovat, proměňovat další oblasti vědomí a života. Jestliže školení nezačne na tomto bodu, obejde tento bod a převládnu podřízené funkce vědomí. Tím se zničí hierarchický řád v člověku.

Relativní řád ducha, duše, těla a také řád v rámci jednotlivé oblasti se tvoří vždy podle orgánu, jenž byl doveden ke své funkci a odpovídá gestu. Je-li v člověku kultivován charakter slova, je-li povzbuzen k činnosti, tvoří se něco, co má charakter Slova, sám člověk. Pokud je však reflexní charakter duševna stále uváděn do pohybu neuvědomělými asociacemi, převládne tato část duše. Jestli bude „myšleno“ něco, co odporuje logu - kupř. existuje zjevení bez člověka, který je přijímá a rozumí mu, pak je člověk vychováván k hříchu proti duchu a jednou řekne: „Já nejsem“, tj. není žádné „Já“, aniž by si všimnul, že takové tvrzení je příznakem nemoci vědomí. Výchova lidstva - v dobrém i špatném smyslu - spočívá na těchto principech. A tyto principy nabízejí také základní možnosti rozlišování v množství nabídek „cest školení“.

Intermezzo III

Přestože se to jeví úplně jinak, dnešní člověk má málo sebedůvěry. Je nejistý a stále potřebuje sebe-potvrzení, tj. vnější důkazy, aby cítil, že „je“. Ve svém vědomí minulosti se nemůže prožívat jako realita, neboť představa jeho Já - obraz minulosti - vskutku není žádnou realitou. Proto úsilí o prožívání přítomnosti - kupř. cvičení soustředění^{6*} - získává význam pro „jistotu a pevnost“ člověka; to je vlastně základním smyslem těchto cvičení.

Skutečná síla poznání *je* důvěrou ve vlastní schopnosti poznávat. Pokud onemocnění myšlení pokročilo - jak je to dnes u většiny lidí -, tato důvěra musí být posílena jinou cestou než cvičením soustředění. Zamyslíme-li se nad schopností člověka vzpomínat si, můžeme nabýt přesvědčení, že člověk je duchovní bytost a jako takový je schopen jakéhokoliv poznání. Když něco zapomenou a znovu si to vyvolám ze své paměti, buď úsilím nebo „náhodně“, pak v tom poznávám něco, co jsem hledal. Přece to tedy nebylo „zapomenuto“?

Paměť se často popisuje jako nějaké „ukládání dat“; je to krátkozraké a nevystihuje to podstatu tohoto fenoménu. Jde o to, abych *věděl*, co si mám z „uloženého“ vybrat - a když to vím, pak jsem již překonal zapomnění. To, na co si vzpomenu, nemá určovat úložiště, musím to určit *já sám*. Tohoto problému si nevšímnu, pokud si vzpomínám snadno, teprve když mi to dělá problémy, mohu zjistit, že jsem úplně nezapomněl; jinak bych totiž nemohl opět poznat to, co jsem zapomněl, popř. odmítnout nezdařené pokusy vzpomenout si například na nějaké jméno. Ale když „vím“, na co si mám vzpomenout, pak je představa úložiště nadbytečná.

%&

Těžkosti pocházejí z odporu, těžkopádnosti „aparátu“, který musí zrcadlit obsah, aby si ho uvědomil. Podaří-li se to, tak je to moje duchovní, poznávající bytost, která nechá projít obsah „aparát-tem“ a „znovu pozná“.

Je možné tyto úvahy aplikovat také na „vzpomínání“ na něco, co jsme si ještě nikdy nemysleli, co jsme ještě nikdy nevnímali, tedy na intuitivní myšlení a vnímání?

Georg Kühlewind